

نگارستان

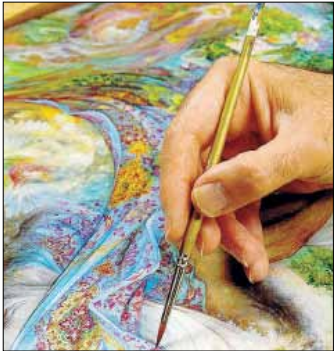
محمود فرشچیان و نگاره‌هایش سراینده دلدادگی و شیفتگی

■ هر کسی برای نخستین بار طرح یا نقاشی‌ای از محمود فرشچیان ملاحظه کند، هیجان شدیدی در خود احساس می‌کند و از همان اولین لحظه درمی‌یابد که فرشچیان هنرمندی است که اگرچه همه اصول و منابعی را که استادان پیش از او می‌دانسته‌اند عمیقاً و به‌خوبی می‌شناسد، با این همه اثری خلق می‌کند که تشخیص ویژه خود را داراست، همین کیمیاگری است که فرشچیان را به‌عنوان یکی از استادانی مطرح کرده که هرگز کسی از لذت بردن از آثار او و مجنوب شدن به غنا و تنوع آنها خسته نمی‌شود. کیست که تحت‌تاثیر جاذبه آن آرزومه (پالت) غنی و سرشاری که از رنگ‌های گونه‌گون نقاشی‌های فرشچیان آفریده می‌شود، قرار نگیرد؟ او با شجاعتی بی‌سابقه و شگفت‌انگیز در به کار بردن رنگ‌های بسیار تند که گاه ملایم و رنگ‌باخته به نظر می‌آید، از حس غریزی و خدادادی بهره می‌برد که همان رنگ‌ها را با سایه‌روشن‌هایش به صورت یکی از زیباترین و دلرباترین ویژگی‌های نگارگری معاصر ایران به جلوه درآورده است. از این‌روست که بینندگان، خود را در برابر برترین سنت موروثی رنگ‌آمیزی و تذهیب‌کاری ایرانی می‌یابند؛ همان سنت بازمانده از نقاشان دوران تیموری و صفوی که به‌گونه‌ای باورنکردنی، احساس شگرف و درک پیشرفته‌ای از «رنگ» داشتند.

آن حس با مشاهده هر روزه مناظر و چشم‌اندازهای ایران با کوهستان‌های پوشیده در رنگ‌های اعجاب‌انگیز و آسمان‌های رنگارنگش که از زیباترین آسمان‌های عالم است، در بینندگان نیرومندتر و شفاف‌تر می‌شد. اینکه آسمان ایرانی نوبه نوب از رنگی سرخ و آتشین که گویا زربین است به رنگی آبی و گسترده که ستارگان درخشان آن را آراسته کرده‌اند و در آن جای گرفته‌اند، درمی‌آید همان تداوب سنتی مینیاتور ایرانی است و همین احساس به حد کمال نیز در هنرمند ما وجود دارد. او آن را با مهارت و طرافت خاصی روی آرزومه خود در هم می‌آمیزد و با تنوع رنگ‌ها و سایه‌روشن‌های موج آن هنر آفرینی می‌کند.

در رویکرد به هنر فرشچیان، شناخت پر دامنه و اطلاع وسیع او از مجموعه آثار تصویرسازی سنتی ایران را باید به خاطر سپرد. او با روشن‌بینی ماهرانه و ظرفی پرده‌های نقاشی را که متقدمان بر او با الهام از متون پر آوازه ادب فارسی ساخته و پرداخته‌اند به‌خوبی می‌شناسد و همین متون یعنی شاهنامه فردوسی و خمسه نظامی، همواره روح ایرانیان را تقویت می‌بخشد و غرضه‌های رزم و صحنه‌های بزم و منظره‌های شکار

و لحظه‌های دیدارهای عاشقانه در آنهاست که یکی پس از دیگری در آن پرده‌های نقاشی ظاهر می‌شود و به این وسیله دنیای تصورات و تخیلات ایرانیان فریخته، آید و سرسبز می‌شود. منظور همان دنیایی است که شعر، فرم‌نارنجی باطن‌منزج آن، همواره در خدمت بیان مفاه و مایه مباحث گذشته‌ای فارغ از قید زمان است. فرشچیان که مایه گرفته و ناباشته از همان مجموعه است، مقام شخصی را در سلسله نقاشان سنتی ایرانی داراست.

به این پرندگان خیال‌انگیز، به سیمرغ‌هایی که بعضی آسمان‌ها را زیر بال و پر خود گرفتند یا بدین قهرمانان اساطیری ایران باستان که نبردهای دلبرانه آنان را هنر این نگارگر به زمان حاضر آورده، بیندیشیم. همه اینان که نموداری از انسان‌های ی هستند که در شرایطی سخت پایداری می‌کرده‌اند، سراینده نغمه‌ها و آفریننده لحظاتی هستند که آدمی می‌کوشد تا از گردش همان چرخ گردونی که طالع‌بینان سعی در رازگشایی آن دارند، بگریزد. فرشچیان در آثار خود مرقوف می‌شود. نقاشی آن خوشبختی فراگیر را به چنگ آورد و به منظور آراش بخشیدن به ما، قلمروی تحسین‌ز انگیز و فرباهی خود را روی کاغذ، پای بر جای نگه‌دارد. کیبست که چهره‌های دل‌ربایی را که شاهکارهای این هنرمند، گویی به آن جان بخشیده است با دیده تحسین ننگرست به‌اشد؟ آنان با دل‌ربایی‌ای که آمیزه‌ای از صفا و پاکی و هیجان انگیزی شدیدی است، تماشاکننده را مجبور خود می‌کنند و او را به دنیای خیال می‌کشاند. این پیچ و خم دادن اوج و حضيض بخشیدن به آن چهره‌ها همان نگارگری‌ای است که دقیقاً در راستای سنت نقاشان بزرگ هرات در پایان قرن پانزدهم (میلادی) قرار دارد و مگر توجه عمیق به آن و بیان دل‌انگیز آن نیست که کمال‌الدین بهزاد نقاشی از بزرگ‌ترین استاد در میان همه مینیاتوربست‌های ایران کرده است؟ بهزاد نیز قاعداً آن را از زندگی صوفیانه خود الهام گرفته که او را در تحقق چنین نوآوری اعجاز‌آمیز و کریمانه‌ای مجاز کرده است. هنر فرشچیان در این جهت بسیار توانمند است زیرا با زبردستی خیره‌کننده‌ای به برخلاف منش و روش طریف اوست، با قدرتی کوبنده با انسان امروزی سخن می‌گوید و براساس سنت نگارگری ایرانی، در دنیایی فارغ از زمان، در ناکجاگاه از راه و رسم موضوعات بنیادی زندگی انسان، نیروی حیات‌بخش و شور و عشق، نبرد با عناصر ناسازگار، دلدادگی و شیفتگی، اندوه و مرگ می‌سراید.

۱

۲

۳

۴

۵

۶

۷

۸

۹

۱۰

۱۱

۱۲

۱۳

۱۴

۱۵

۱۶

۱۷

۱۸

۱۹

۲۰

۲۱

۲۲

۲۳

۲۴

۲۵

۲۶

۲۷

۲۸

۲۹

۳۰

۳۱

۳۲

۳۳

۳۴

۳۵

۳۶

۳۷

۳۸

۳۹

۴۰

۴۱

۴۲

۴۳

۴۴

۴۵

۴۶

۴۷

۴۸

۴۹

۵۰

۵۱

۵۲

۵۳

۵۴

۵۵

۵۶

۵۷

۵۸

۵۹

۶۰

۶۱

۶۲

۶۳

۶۴

۶۵

۶۶

۶۷

۶۸

۶۹

۷۰

۷۱

۷۲

۷۳

۷۴

۷۵

۷۶

۷۷

۷۸

۷۹

۸۰

۸۱

۸۲

۸۳

۸۴

۸۵

۸۶

۸۷

۸۸

۸۹

۹۰

۹۱

۹۲

۹۳

۹۴

۹۵

۹۶

۹۷

۹۸

۹۹

۱۰۰

۱۰۱

۱۰۲

۱۰۳

۱۰۴

۱۰۵

۱۰۶

۱۰۷

۱۰۸

۱۰۹

۱۱۰

۱۱۱

۱۱۲

۱۱۳

۱۱۴

۱۱۵

۱۱۶

۱۱۷

۱۱۸

۱۱۹

۱۲۰

۱۲۱

۱۲۲

۱۲۳

۱۲۴

۱۲۵

۱۲۶

۱۲۷

۱۲۸

۱۲۹

۱۳۰

۱۳۱

۱۳۲

۱۳۳

۱۳۴

۱۳۵

۱۳۶

۱۳۷

۱۳۸

۱۳۹

۱۴۰

۱۴۱

۱۴۲

۱۴۳

۱۴۴

۱۴۵

۱۴۶

۱۴۷

۱۴۸

۱۴۹

۱۵۰

۱۵۱

۱۵۲

۱۵۳

۱۵۴

۱۵۵

۱۵۶

۱۵۷

۱۵۸

۱۵۹

۱۶۰

۱۶۱

۱۶۲

۱۶۳

۱۶۴

۱۶۵

۱۶۶

۱۶۷

۱۶۸

۱۶۹

۱۷۰

محمود فرشچیان، نگارگر و طراح ضریح حرم امام حسین (ع):

نگاه جهانی به هنر ایران سیاسی شده است

پرویز براتی

■ **طی ماه‌های اخیر برای بار دیگر نام محمود فرشچیان، محور توجه عموم قرار گرفته؛ چراکه طراحی و ساخت ضریح جدید حرم امام حسین (ع) با نظارت این هنرمند، مراحل پایانی خود را پشت سر می‌گذارد. فرشچیان طی دو، سه سال گذشته، بین ایران و نیوجرسی (محل اقامت گاه به گاهی‌اش) در رفت و آمد است تا هر چه زودتر این پروژه عظیم را به اتمام رساند. این هنرمند ۸۲ ساله که پیش از این، ضریح حرم امام رضا (ع) را هم طراحی کرده است، از فعالیت‌های خود در نگارگری هم غافل نیست. چندی پیش آخرین تابلوی او با عنوان «ستایش پروردگار» بدین تشریفات و در سکوت خبری در موزه‌ای که به نام او تأسیس شده، رونمایی شد. فرشچیان تحصیلات مقدماتی‌اش را در محضر استاد میرزا آقا امامی اصفهانی هنرمند چیره‌دست و پر آوازه اصفهان پشت سر گذاشته است. از کلاس هفتم دبیرستان، قدم به هنرستان هنرهای زیبای اصفهان گذاشت و چهار سال زیر نظر استاد عباسی بهادری، استاد توانمند نقاشی قالی، مینیاتور و نقاشی رنگ و روغن، به فراگیری اصول و مبانی طراحی نقوش سنتی (نقشه قالی، تذهیب، مینیاتور) پرداخت. او بر خلاف دیگر ایرانیانی که عطای سوزمین مادری را به لقایش بخشیده‌اند، رابطه‌اش را با ایران قطع نکرده است. بر دیوارهای خانه او در یکی از نقاط شمالی تهران، بیش از همه می‌توان عشق نسبت به نگارگری را مشاهده کرد. از این لحاظ که تابلوهای ماندگارش روی این دیوارها می‌درخشند؛ تابلوهایی که بر دیوار موزه‌های زیادی در دنیا آویخته شده‌اند. فرشچیان بنیان‌گذار مرکز فرهنگی- «دینی، فنر و دانش» در نیوجرسی آمریکا هم است. گفت‌وگویمان را با او در ادامه می‌خوانید.**

روى این اثر گذاشته باشم. موضوع و مضمون اصلی این تابلو، عبادت و شکرگزاری به درگاه خداوند است. هر کس به گونه‌ای خداوند یکتا را ستایش می‌کند، هنرمندان نیز با آثار هنری خود به نوعی عبادت الهی را به نمایش می‌گذارند. این فقط یک نور است که تمام موجودات با ارادت و اخلاص به ستایش پروردگار می‌پردازند. «ستایش پروردگار»، تابلوی سخت و دشواری بود چون باید شیر و ببر و پلنگ را در حالت نضرع نشان می‌دادم؛ چون توحش و دهنمشی در سرشت این موجودات هست. دشوار بود حالت خضوع و التماس این موجودات را به درگاه خدا نشان دهم. با این حال وقتی لطف پروردگار شامل حال شود، همه ناراحتی و توحش و اجحاف جای خودش را به دوستی و مهربان و صلح و صفا و همجواری می‌دهد تا جایی که شیر با آن صورتش، به درگاه خداوند التماس نشان دهد.

■ **آیا این اثر هم مثل ۱۴ تابلوی دیگرتان به موزه آستان قدس اهدا می‌شود؟**
بله. این تابلو یک سال در مجموعه سعدآباد به نمایش عموم گذاشته می‌شود و پس از آن به آستان مقدس علی بن موسی‌الرضا (ع) اهدا خواهد شد.

■ **تابلوی عصر عاشورا را بهترین اثر روایی شما می‌دانند و روی آن نقدهای زیادی نوشته شده، آیا خودتان این تابلو را بهترین کارتان می‌دانید؟**
من آثار زیادی دارم و تابلوی عصر عاشورا هم یکی از آنهاست. برای مثال تابلوی ابراهیم در آتش هم کار خوبی است و موزمه‌های دنیا تمایل زیادی برای نگهداری آن از خود نشان داده‌اند. همچنین تابلوی یوسف و زلیخا که آن را یکی از بهترین آثارم می‌دانم.

■ **همه این تابلوها در ایران نگهداری می‌شود؟**
بله. تعدادی از آنها را به موزه امام رضا (ع) تقدیم کردم و تعدادی هم در موزه‌ای که به نام من در تهران تأسیس شده، نگهداری می‌شود. البته تعدادی از تابلوها هم در خارج از ایران در موزه‌های مطرح دنیا نگهداری می‌شود.

■ **دو سال پیش که تابلوی «ضامن آهوی ۲» رونمایی شد، بهره‌گیری از کمپوزیسیون افقی به عنوان مهم‌ترین نکته تکنیکی در آن مطرح شد. در مورد مزیت کمپوزیسیون افقی توضیح دهید که نکته بسیار مهمی در این اثر شماس...**

استفاده از این نوع کمپوزیسیون برای گسترش ناخوداگاه بود. ضمن اینکه طراحی تخت تابلو استفاده از این کمپوزیسیون را می‌طلبد. ضامن آهوی ۲ در ابعاد ۸۱ در ۱۰۱ ترسیم شد و یک سال‌ونیم وقت برد. در قسمت دوم تابلوی ضامن آهو، حال و هوای نامت شکارچی پس از ضمانت حضرت امام رضا (ع) از آهو

ستایشگر پروردگار

آخرین تابلوی فرشچیان

پنجمین روز آفرینش

مردی که قلم عشق می‌زند «فرش» ایرانی فرشچیان

■ هنر نقاشی ایرانی دارای زوایای ناشناخته‌ای است که تنها به یمن آشنایی کامل با فرهنگ ایران و آسیای غربی و هنرمندان برجسته آن می‌توان به آنها دست یافت.

نکته همین جاست. متأسفانه ما ایرانیان قرن حاضر بی‌خبر از چنین گذشته‌ایم و به سبب شیفتگی غلط نسبت به نژاد و فرهنگ غرب به هنر غرب رو آورده‌ایم. کمپاباد اقوامی کسه به خاطر خوش وفاداری می‌مانند و میراث خود را حفظ می‌کنند. قوم ایرانی شاید از اقوامی باشد که به میراث خود وفادار مانده است. هنر ایران با وجود یورش فرهنگ و گسستگی‌هایش خصوصیت تاریخ چند هزار ساله این سرزمین را تشکیل می‌دهد و پدیده‌ای یگانه باقی‌مانده است. تمامی این مایه‌های هنری، چه آنها که از دوردست روشن اسطوره‌ها به‌تدریج مایه گرفته و چه آنها که در دهلیز تنگ تاریخ ستازنده تکوین یافته است، بر پرده شفاف هنر دیرینه سال پارسی جان گرفته و به عرصه نقادی هنر نیز گام نهاده است. اینکه چویندایی که از پس قرون به این پهنه و برترنگ فرو می‌نگرد، تا همه این چشم‌اندازها را به کمال نبیند و راز آن را نگشاید و به اصطلاح به نقد اندیشه قومیت خویش نپردازد، آثار برجسته آن در کام ذوقش مژه نخواهد کرد.

در هنرهای ایرانی، نقاش اصیل ایرانی، تجلی‌گاه ذوق آزمایی و اندیشه این مرز و بوم بوده است. اگرچه در مقاطعی این هنر مورد بی‌توجهی و بی‌مهری قرار گرفته، ولی از لایه‌های مسیبر پرتلاطم تاریخ، سرلند زنده و آزاده بیرون آمده است و شاهکارهای به‌جسا مانده از استادان دوران مختلف چون مولانا کمال‌الدین بهزاد، سلطان محمد نقاش، آقا میرک اصفهانی، استاد محمد سیاه‌قلم و رضا عباسی گواه سخنکوشی و اندیشه‌ورزی ایرانیان در آفرینش این هنر مینوی است.

هدف از طرح این نوشتار در اصل بهانه‌ای است تا گونه‌ای از تفکر و صداقت هنر استاد بزرگ نگارگری معاصر ایران، استاد محمود فرشچیان اشرارای شود چراکه ایشان نمایانگر یک هنرمند متفکر و خلاق ایرانی است و همان‌طور که می‌دان